

Livshistorieprojektet - voksnes liv og læring

Forskerne i Livshistorieprojektets er professor Henning Salling Olesen (projektleder), lektor Anders Siig Andersen, lektor Linda Andersen, adjunkt Betina Dybbroe, lektor Kirsten Larsen, adjunkt Lene Larsen, lektor Leif Hansen, lektor Finn Sommer og professor Kirsten Weber, Til projektet er desuden knyttet ph.d.-studerende Janni Ansell, Tekla Canger, Camilla Hutters og Niels Ulrik Sørensen.

Livshistorieprojektets hovedide er at udvikle teoretiske synsvinkler og metoder, der sætter den voksne lærende i centrum for forståelsen af læreprocesser. Perspektivet er både at tænke pædagogiske problemstillinger fra et andet perspektiv, at udvikle og evaluere allehånde uddannelsesaktiviteter fra en anden og at få et teoretisk ramme som ikke kun er relevant for uddannelse men også for andre læringsmiljøer. Det er ikke tilfældigt at dette forskningsprojekt er udviklet sideløbende med etableringen af instituttets *Forskerskole i livslang læring*. Ikke kun på den måde at forskningen og forskerne naturligvis danner baggrund for ph.d.-vejledning og ph.d.-studerendes deltagelse i forskning. Men også på den måde at begge dele indgår i udviklingen af en tværfaglig forskning i læreprocesser. Det er en tilgang som i første omgang blev udviklet i forbindelse med voksenuddannelse og erhvervsuddannelse, men som efterhånden spænder over hele det pædagogiske felt, og også ser på læreprocesser i arbejdslivet, i kulturelle og politiske aktiviteter osv.

Krumtappen i projektet er en bevilling til teoretisk og metodologisk udvikling fra forskningsrådenes særlige program for 'Velfærdsforskning'. Den formelle titel er "Voksnes liv og læring". Det er en pointe at de to aspekter hører sammen - at læreprocesser er funderet i hverdagslivets erfaringer, og at vi kan lære både i uddannelsen, i arbejdslivet etc. Forskningsrådsprojektets pointe er at undersøge og afprøve metodologier og metoder, at konfrontere teoretiske om læring og uddannelsesdeltagelse i livshistorisk kontekst, og at knytte vores praktisk og empirisk forankrede forskning sammen med internationale traditioner og forskningsmiljøer. Derigennem er der sket en koordinering af adskillige mindre projekter, gennemført i samarbejde med en række eksterne partnere, der både har bidraget finansielt til forskningen, og har leveret empirisk materiale og forskningsmæssige udfordringer til projektet. Man kan sige at RUC's (voksen)uddannelsesforskning har opnået en betydelig anerkendelse og interesse i internationale forskningsmiljøer netop i kraft af vores problemorienterede og dog teoretisk og metodisk ambitiøse forskningsprojekter.

Uddannelsesforskningsmiljøet har forfulgt denne strategi i flere år i forskningsprojekter inden for forskellige områder. Vi har selv følt et stort behov for at samle og almengøre erfaringer fra disse projekter. Det er det som muliggøres af en samlet bevilling som "Voksnes liv og læring".

En del af projektet er især af intern forskningsmæssig eller akademisk karakter - indtil nu først og fremmest publiceret i form af papers til videnskabelige konferencer og netværk, samt tidsskriftartikler. Den omfatter bl.a. en gennemarbejdning af udvalgte teori- og metodetraditioner. Vi har hurtigt konstateret at vi befinder os i et 'hot spot' - der hvor alle de kulturelle tråde mødes. Biografiske og livshistoriske metoder bruges i en række discipliner og på vidt forskellig måde. Vi har importeret inspirationer fra en række humanistiske og samfundsvidenskabelige nabodiscipliner, og håber også at kunne betale kritik og erfaringer tilbage til andre tværfaglig forskningsområder, der har subjektive aspekter af menneskers liv og kulturelle processer som hovedemner. Desuden giver den teoretiske reformulering af læreproces-problemer anledning til både videnskabsteoretiske overvejelser, og også en bredere kulturkritisk refleksion af baggrunden for denne interesse sammenhængen i den enkeltes liv.

En anden del af produkterne fra projektet drejer sig om aktuelle uddannelsespolitiske og læringspraktiske spørgsmål. En række publikationer viser hvordan en livshistorisk teoretisering og analysepraksis stiller disse spørgsmål på en anden måde end sædvanligt i den offentlige debat. F eks kan man forstå 'individualiseringens' konsekvenser for uddannelse på en anden måde hvis man åbner spørgsmålene om hvordan tingene hænger sammen for den enkelte lærende. Ikke mindst de dilemmaer og ambivalenser der er knyttet til den tvungne eller selvvalgte deltagelse i en omfattende uddannelseskariere viser hvordan den samfundsmæssige moderniseringsproces kan føre til både nye læreprocesser og til en forskansning og afskærmning mod dem.

Livshistorieprojektet fortsætter, finansieret af eksterne samarbejdspartnere og RUC's egne forskningsmidler.

Livshistorie projektet: Projektbeskrivelse

Voksne mænds og kvinders uddannelsesdeltagelse og læreprocesser i livshistorisk belysning Projektet er en teoretisk og empirisk undersøgelse af voksnes uddannelsesdeltagelse og læring i et livshistorisk perspektiv. Det er udgangspunktet, at voksenundervisningen indgår i en livslang erfaringsdannelse. Læreprocesser i bestemte uddannelser eller i hverdagen er både et resultat af livshistorien og et fremadrettet "livsudkast". Moderniseringen og hurtige sociale forandringer aktualiserer i stigende grad dette forhold. Undersøgelsen indebærer en teoretisk afklaring af forholdet mellem livshistorie, uddannelsesdeltagelse og læreprocesser, og en empirisk undersøgelse af et bredt udsnit af voksnes læringsbiografier. Undersøgelsen baseres på kvalitative analyser af livshistoriske interviews og tematiserede samtaler, som danner grundlag for en kvalitativ database. Der lægges særlig vægt på kønsforskelle, samt på belysning af arbejdsidentiteten i forhold til den enkeltes uddannelseskariere og læreprocesser. Metodisk baseres projektet på dels kvalitative (narrative livshistoriske) interviews og dels tematiserede gruppediskussioner, som danner grundlag for en kvalitativ vidensbase. Der kan blive suppleret med feltarbejde og undervisningsobservationer.

Projektet er den første større undersøgelse af sin art i Danmark. Baggrunden er bl.a. en lang række undersøgelser af uddannelsesforløb og deres effekt, hvor det er blevet klart at en forståelse af uddannelserne og læreprocesserne kræver en udvidet forståelse af voksnes liv og læring i det hele taget. Projektet begrænser sig således ikke til voksenpædagogiske problemer i tilknytning til uddannelse, men vil afstikke en bredere ramme for forståelsen af læreprocesser på alle livets områder og samspillet mellem hverdagens og livsløbets forskellige erfaringer ind i uddannelserne.

Projektet modtager 7 mio. kr. i støtte fra Forskningsrådenes tværfaglige forskningsrådsprogram Velfærdsforskning, og vil fortsætte indtil udgangen af år 2002. Desuden integreres i projektet en række bidrag fra projekter med andre hovedformål, men med livshistoriske projekter.

Forskergruppen indgår i øvrigt i et større internationalt forskningsnetværk med beslægtet forskning.

Beretning

Rapport vedr. projektet *Voksnes liv og læring* til Forskningsrådenes tværfaglige Velfærdsforskningsprogram (let redigeret)

Sammenfatning

Ansøgningen var begrundet i ønsket om at udvikle en livshistorisk approach i uddannelsesforskningen. Projektet modtog 7 mio fra Forskningsrådenes velfærdsforskningsprogram. I forbindelse med bevillingen betonedede Forskningsrådene en række aspekter i den oprindelige ansøgning - herunder prioriteringen af de teoretiske og metodologiske aspekter. En intenderet metodemæssig belysning af forholdet mellem kvalitative livshistoriske metoder og socio-økonomiske makroanalyser blev opgivet.

Projektet har fungeret som teoretisk og metodologisk paraplyprojekt i samspil med en række specifikke empiriske forskningsprojekter. Institut for Uddannelsesforskning har besluttet at indlejre forskningsområdet i instituttets forskningsprofil efter afslutningen af forskningsrådsbevillingen, og har afsat 3.3 mio kr til finansieringen heraf. Projektet har resulteret i en lang række publikationer (fem bøger, en småskriftserie med foreløbig 15 numre, samt artikler i tidsskrifter og bøger).

Projektet har dannet brohoved for deltagelse i internationalt forskningssamarbejde, og forskningsgruppen er idag en af de toneangivende forskningsgrupper indenfor biografisk og livshistorisk uddannelsesforskning, og i etablering af en tværfaglig subjektivitetsforskning i det tværfaglige felt mellem kulturforskning, socialpsykologi og sociologi.

Gruppen er desuden fungeret som et af de primære forskningsmiljøer under Forskerskolen i Livslang Læring, der er oprettet (1999) med støtte fra Forskerakademiet, nu Forskeruddannelsesrådet. En række phd-studerende fra Forskerskolen såvel som fra andre institutioner (Handelshøjskolen, Kbh Universitet) er knyttet til livshistorieprojektet.

Projektets målsætning og hovedresultater: Livshistorisk approach som satsningsområde i uddannelsesforskningen

Ansøgningen var begrundet i ønsket om at udvikle en livshistorisk tilgang i uddannelsesforskningen. I forbindelse med bevillingen betonedede Forskningsrådene en række aspekter i den oprindelige ansøgning - herunder prioriteringen af de teoretiske og metodologiske aspekter. Projektet har derfor fungeret som teoretisk og

metodologisk paraplyprojekt i samspil med en række specifikke empiriske forskningsprojekter.

Projektet har resulteret i en række publikationer: Seks bøger på dansk og engelsk, en Småskriftserie med foreløbig 16 numre på dansk eller engelsk, samt 20 bidrag til bøger og 20 artikler i tidsskrifter på dansk, engelsk og i enkelte tilfælde andre sprog (tysk, spansk, portugisisk, polsk, kinesisk). 3 Phd-afhandlinger foreligger, ligesom et antal conference-papers der endnu ikke er publiceret. En detaljeret liste er vedlagt som bilag. Denne liste er på en række punkter ikke sammenfaldende med det ved projektstarten planlagte, og særlig henstår en række uafsluttede monografier. En række yderligere publikationer er under forberedelse, og når de er realiseret vil den samlede publicering både i omfang og karakter matche det oprindeligt planlagte.

Til gengæld har projektet i højere grad end forudset realiseret de forskningsstrategiske målsætninger. Projektet har dannet brohoved for omfattende deltagelse i internationalt forskningssamarbejde. Forskningsgruppen er idag en af de internationalt toneangivende forskningsgrupper indenfor biografisk og livshistorisk uddannelsesforskning og i en spændende udvikling af en tværfaglig empirisk subjektivitetsforskning, der forbinder kulturforskning, psykoanalytisk socialpsykologi og sociologi, med rødder i henholdsvis tyske og britiske traditioner.

Endvidere har forskeruddannelsen vist sig som en større og mere betydningsfuld opgave end forudset ved projektstarten. Livshistorieprojektet bidrager til forskeruddannelsen som et af de primære forskningsmiljøer som danner grundlag for Forskerskolen i Livslang Læring, der er oprettet (1999) med støtte fra Forskerakademiet, nu Forskeruddannelsesrådet. En række phd-studerende fra Forskerskolen såvel som fra andre institutioner (Handelshøjskolen, Kbh. Universitet) er fortsat knyttet til Livshistorieprojektet.

Institut for Uddannelsesforskning har besluttet at indlejre forskningsområdet i instituttets forskningsprofil, og har foreløbig afsat 3.3 mio kr til finansieringen heraf i 2-3 år efter udløbet af forskningsrådsbevillingen.

Projektets realisering og udvikling

Ønsket om at udvikle en livshistorisk approach i uddannelsesforskningen var erfaringerne fra omfattende praksisrettet uddannelsesforskning, som aktualiserede behovet for en teoretisk og metodologisk styrket grundforskning af en mere tværfaglig art end pædagogikken. Instituttet søgte og fik tildelt et Humboldt-gæsteforskerat til Professor Peter Alheit, som opholdt sig ved instituttet i et år og tre måneder i 1994-95. Den indledende tematisering af læring og

uddannelsesdeltagelse i livshistorisk perspektiv er beskrevet i ansøgningen til Forskningsrådene og i Småskrift nr 1.

Oprindeligt blev der søgt 13 mio kr under Forskningsrådenes velfærdsforskningsprogram, og projektet modtog 7 mio. I forbindelse med bevillingen betonedes Forskningsrådene en række aspekter i den oprindelige ansøgning - de teoretiske og metodologiske aspekter - mens de empiriske aspekter blev nedtonet. En budgetpost til phd-stipendiater blev taget ud af budgettet med den hensigt at søge stipendier finansieret ad anden vej.

Empirisk materiale, der fortsat var det nødvendige grundlag for de teoretiske og metodologiske aspekter, har projektets medarbejdere hentet gennem samtidig deltagelse i en række empiriske projekter, som har benyttet livshistoriske metoder. I bilag 4 er indeholdt en liste over disse projekter. Disse projekter har hver især været gennemført som selvstændige projekter, med ansvar i forhold til respektive bevillingsgivere og kontraktpartnere. Men der er opnået en synergi i form af meta-bearbejdning i livshistorieprojektet, og i form af projektdeltagernes erfaringer med at omsætte livshistoriske forskningstilgange.

Rent praktisk har Livshistorieprojektet dannet et fælles forum for seniorforskere og phd-studerende gennem hele projektperioden.

Teoretiske forskningstemaer og tolkningen af empiriske nedslag

Dimensionerne *arbejde* og *køn* blev tidligt udpeget som signifikante formidlingsfelter mellem subjektivitet og samfund/kultur i forhold til læring og uddannelse. De har derfor dels været genstand for selvstændig teoretisk bearbejdning, dels er de blevet fastholdt som gennemgående temaer i analysen af konkrete empiriske eksempler.

Der er udarbejdet en række bidrag til teoretisk bestemmelse af arbejdets subjektive betydning og læreprocesser med relation til *arbejdet* (flere bidrag i K. Weber (ed) *Experience and Discourse*). Disse bidrag har centreret sig om livshistorietilgangens bidrag til at etablere en forståelse af arbejdsidentitet og -subjektivitet som livshistorisk erfaringsproces, i modsætning til den objektivistiske tendens i arbejdslivsforskningen. Takket være en parallel forskningsaktivitet i arbejdslivsforskning på RUC er der her foregået en teoretisk udveksling, som er ganske forskellig fra den orientering mod organisationsteori og praksissociologi som præger feltet i andre miljøer. Denne sammentænkning finder resonans i en international diskussion, f. eks. har projektgruppen bidraget stærkt til at 'Life History and Work' er et af temaerne på '3rd International conference on Researching Work and Learning' 2003. Denne konference samler deltagere fra hele 4 kontinenter og udgør det første verdensomspændende forum for dette interdisciplinære forskningsområde.

Der er endvidere arbejdet særligt med professioner og professionsidentitet, som eksponerer arbejdets subjektive betydning på den særlige måde at subjektiviteten er en integreret dimension af arbejdet. Samtidig fører professionstemaet videre til den subjektive konstituering af viden og faglige diskurser, altså en videnssociologisk og videnskabsteoretisk problemstilling. Ved at analysere professionsuddannelse og læring i det professionelle arbejdes hverdag som momenter i livshistoriers subjektive sammenhæng anlægges får man omvendt et bidrag til at analysere subjektivitetens specifikke samfundsmæssighed. Undersøges f ex på feminiseringen af et bestemt professionelt som f ex lægeprofessionen ser man en ændring af arbejdsmarkedets kønsallokering og en kvalitativ ændring af arbejdets og fagets kønnethed. Dermed åbner man omvendt en empirisk-historisk synsvinkel på det som i kønsforskningen fremstår alment som kønnets sociale konstruerethed.

Den forskningsstrategiske pointe er at arbejde kan ses som grundlæggende objektiv samfundsmæssighed, og vi interesserer os for den subjektive livshistoriske erfaring af den. Derigennem *skabes* arbejdet også. En komplementær, men mere kompliceret pointe er at køn kan ses som en grundlæggende dimension i subjektiviteten - som inkorporeres kropsligt i det enkelte menneske gennem omgangen med det sociale, men som også opnår en objektiv historisk (kulturel) status bl a i sproget. I småskrift nr 3 belyses arbejds- og kønstemaets sammenhæng i en socialisationshistorisk sammenhæng. Projektet har i det hele taget orienteret sig omfattende i den empiriske forskning i og teoretiske diskussion af klasse-mæssigt kønnet socialisation hhv historisk specifik kønssocialisation. Pointen er på den ene side at indhente viden om den historiske kontekst for livshistorisk erfaring i efterkrigstiden, på den anden side at udtrække en forståelse af subjektivitetens rolle i det sen-moderne eller udfoldet moderne som en konkret problemstilling der kan udforskes empirisk. Vi ser heri både et bidrag til en almen diskussion om modernitetens forvandling eller udfoldelse (et empirisk alternativ til den programmatisk hævdede af postmodernitet), men især et bidrag til den nydefinering af uddannelsessystemets betydning og af livslang læring (publikation nr 4, Salling Olesen/Weber 2002, m.fl., Salling Olesen, 2002).

Arbejde, køn og ikke mindst deres indbyrdes sammenvævning indgår omfattende i tolkningen af empiriske 'cases'. 'Cases' forstås i denne sammenhæng som konstruerede (udvalgte) empiriske objekter, der i praksis kan være både enkeltindivider, grupper af personer og bestemte transformative kontekster - fælles er at de udvalgt fordi de repræsenterer en subjektiv erfaring af samfundsmæssige brud og transformation på en måde der lader sig tolke i et livshistorisk perspektiv. Udvælgelsen og definitionen er naturligvis sammenhængende med den konkrete anvendte metode - men det er en forudsætning for vores metoder i almindelighed at de ikke søger eller antager en *bestemt* endside en uberørt empirisk realitet.

Uddannelsesdeltagelse, uddannelsespolitik og læreprocesser

En særlig livshistorisk tilgang til uddannelsesforskning kan udfoldes på flere måder, som alle sammen kan være fælles om den grundlæggende opskrivning af 'Det lærende subjekts' betydning, som også var udgangspunktet for Livshistorieprojektet (jf projektbeskrivelsen). Projektet har langt fra dyrket dem alle, og på visse områder er der snarere tale om at etablere et teoretisk eller metodologisk modspil til andre paradigmer (se afsnittet om Metodologisk paradigmediskussion mv).

Samtidig har det været vigtigt at fastholde og formidle den praktiske betydning af livshistorietilgangen. I bogen *Bøjelighed og Tilbøjelighed* (publikation nr 3) er fællesnævneren tolkningen af den konkrete uddannelseshistorie som subjektiv proces for udvalgte uddannelsessøgende. Rammen er det tiltagende tryk på uddannelserne for at frembringe flexibilitet, eller *bøjelighed*, som sætter den dominerende ramme for uddannelse og læreprocesser. Forfatterne bestræber sig på at indfange den subjektive investering som bærer men også undertiden er i modstrid hermed, den subjektive *tilbøjelighed*, og illustrerer dermed analysemetodens potentialer ved at tematisere det konkrete, kontekstualiserede subjekt som alternativ til det abstrakte individ der er fremherskende i individualiserings- og markedsdiskurserne. Bogen indeholder udover en indledning fem analyser af gymnasiaster, lærlinge, mellemledere, dagplejemødre og pædagogstuderende.

En tilsvarende betragtningsmåde gøres gældende i diskussionen af forskningstilgange til Livslang Læring i bogen *Læring for Livstid?* (publ nr 4). Her er synspunktet i højere grad metodologisk begrundet og føres videre til den paradigmatiske forskellighed blandt forskellige biografi- og livshistorie-ansatser (Salling Olesen, 2002).

I bogen *Uddannelsesreformer og levende mennesker* er det samlende synspunkt livshistorietilgangens anvendelighed i belysningen af uddannelsespolitikken og institutionelle reformer. Bogen indeholder to dele. Første del er en principiel og teoretisk diskussion af uddannelsesreformer i et senmoderne samfund og de teoretiske udfordringer til uddannelsesforskningen. De aktuelle reformer af især erhvervsrettet uddannelse relativiserer uddannelsessystemets betydning, og påkalder sig en uddannelsesforskning der fokuserer på de lærende subjekter i den bredere kulturelle og samfundsmæssige kontekst. Anden del er case-analyser af uddannelsesområder og deltagergrupper. Produktionsskoler som ramme identitetsdannelse og kvalificering, Erhvervsrettet uddannelse og udvikling af fagidentitet, samt voksne uddannelsesfremmedes mænds almenuddannelse på VUC. Tredje del belyser de subjektive aspekter af den *institutionsudvikling* som er rygraden i uddannelsesreformer. Eksemplerne er professionalisering af lærergrupper med anden faglig baggrund og efteruddannelse af institutionsledere.

Det læreprocesteoretiske aspekt er behandlet i en række artikler. De dokumenterer i en række konkrete tilfælde at læreprocesser er ikke-lineære, vanskeligt kontrollerbare subjektive erfaringsprocesser, der kun kan forstås som et samspil af defensive og konstruktive bevidsthedsdannelse i samspil med en konkret samfundsmæssig realitet.

En generel teori om læreprocesser kan naturligvis ikke nøjes med at henvise til dette, men må først og fremmest forsøge at forstå forholdet mellem kognitive, emotionelle og relationelle aspekter. Livshistorieprojektets arbejde med tekstanalytiske metoder støtte af socialisationsteori og en sprogsplorienteret/pragmatisk forståelse af samfundsmæssig viden åbner interessante perspektiver som er en del af projektets fremtidige arbejdsplan. En planlagt bog om læringsteori er endnu under forberedelse.

Metodologisk paradigmediskussion og empiriske nedslag

Det afgørende rationale i projektet var at omsætte et erfaringsteoretisk eller subjekt-objekt-dialektisk begreb om læring til et empirisk funderet og teoretisk reflekteret empirisk forskningsparadigme. Det metodologiske indhold var i udgangspunktet fokuseret på afprøvning og videreudvikling af to metodetraditioner: Det narrative livshistoriske interview og den tematiserede gruppediskussion. Begge traditioner har været formidlet gennem besøg af tyske gæstprofessorer, ved prof Peter Alheit, Göttingen, og Bettina Dausien, Bielefeld, på den ene side og prof Thomas Leithäuser, Bremen på den anden side, og har vist sig særdeles produktive.

Biografiske ansatser har haft uforudset stort gennemslag i en række discipliner og i en bredere kulturdiagnostisk diskussion. Udover den sociologiske narrative biografi-forskning, som var en af projektets forudsætninger har især den amerikanske brug af narrativer i feminisme, kritisk etnografi og kulturforskning været indflydelsesrig i pædagogik, psykologi og kulturforskning. Livshistorieprojektet har bestræbt sig på at etablere en balancegang mellem at opnå en organisatorisk synergi, og samtidig en kritisk distance til denne 'bølge', som vi naturligvis har fælles elementer med, men i de fleste varianter også betydelige videnskabelige reservationer overfor.

Undervejs har vi desuden arbejdet intensivt med en engelsk metodeimpuls, som kombinerer elementer fra narrative interviews med psykoanalytisk tænkning i den særlige engelske Melanie Klein tradition, sammenfattet i Free Associations Narrative Interviews af Wendy Hollway, Open University, og Tony Jefferson, Keele University. Hollway og Jefferson har tidligt bidraget til gruppens arbejde, jf publikation nr 6, og har senere som gæstprofessorer i Forskerskolen i Livslang Læring givet mulighed for dybtgående diskussion af disse metodologiske spørgsmål. Endelig har også diskursanalytisk synspunkter været repræsenteret i projektgruppen. Forholdet mellem kritisk diskursanalyse og kritisk teori har udover den almene metodologiske diskussion været konkretiseret i forhold til to problemstillinger, teoretiseringen af identitet og forståelsen af faglig viden i uddannelsesprocesser, herunder professionsviden.

Det er ikke mindst gennem bearbejdningen af en lang række eksempler de metodologiske diskussioner er blevet dynamiske. En række af projektets publikationer refererer til og afspejler denne diskussion. Den metodologiske pointe er at analysere subjektive tolkninger og bevidsthed hos de mennesker, der befinder sig midt eller

rammes af samfundsmæssige transformationer, og som 'fuldfører dem'/bestemmer deres retning gennem deres måde at tolke og handle i situationen. F eksempel er det blevet stadig mere klart er at det er *tolkningen* af empirisk materiale i tekst- eller anden form der stiller de afgørende metodologiske problemer, snarere end arten af det empiriske materiale eller formerne hvorunder det produceres.

International diskussion og forskningsnetværk

Projektgruppens medlemmer har engageret sig i flere forskningsarenaer på det internationale plan i en kritisk modstilling, med reference til kontinental-europæisk teoritradition (kritisk teori, psykoanalyse, fænomenologi) og med en tematisering af sprogets rolle i erfaringsdannelse og læring. Vi fremlagt mængder af empiriske case-analyser men i denne sammenhæng altid med en metodologisk pointering. I de fleste tilfælde er den metodologiske tematisering forholdet mellem det subjektive niveau som artikuleres sprogligt i fortælling og lignende, og tolkningen af det som individuel artikulation indenfor et kulturelt betydningsfelt, og betydningen af at støtte tolkninger i psykodynamiske og samfundsteoretiske tematiseringer (dybde-hermeneutik).

Projektet har dannet brohoved for deltagelse i internationalt forskningssamarbejde, og forskningsgruppen er idag en af de toneangivende forskningsgrupper indenfor biografisk og livshistorisk uddannelsesforskning. Den klart vigtigste organisering af biografisk og livshistorisk forskning i læring og uddannelse er ESREAs forskernetværk om Biography and Life History Research. Dette netværk samler både grundforskning og praksisnær voksenpædagogisk forskning med rod i forskellige metodiske og teoretiske traditioner ('oral history', autobiografisk narrativitetsforskning, psykoanalytisk socialisationsforskning m.m.fl). Her har livshistorieprojektet bidraget med papers og lectures til de årlige konferencer, særlig med henblik på metodologisk diskussion. Det var en del af projektplanen at ESREAs forskningsnetværk skulle være rammen om en international afrapportering. Det sker ved at RUC arrangerer konferencen i marts 2004. Ligeledes blev konferencen i 2000 afholdt i Roskilde. Som et kombineret resultat af de seneste 2-3 konferencer og livshistorieprojektet på RUC udgives en bog på Peter Lang Verlag op til 2004-konferencen, redigeret af Dr Linden West (koordinator for netværket), Barbara Merrill (formand for det engelske forskningsnetværk SCUTREA) og Anders Siig Andersen, Livshistorieprojektet.

Desuden har projektet deltaget i arrangementer i 'Biography and Society', som er en stående tematisk Research Committee i International Sociological Association, senest med et invited paper til kongressen i Brisbane 2002 og dette netværks medlemmer inviteres som gæster til konferencen i marts 2004. Henning Salling Olesen blev i 2002 valgt som medlem af research workshoppens styrelse. Livshistorieprojektet har fra sin start været inspireret af og har haft en vis udveksling med forskere der arbejder med biografiske metoder i sociologien med udgangspunkter dels i symbolsk interaktionisme - Fritz Schütze, Ursula Apitzsch, Peter Alheit (gæsteprofessor på RUC) - dels

konstruktionisme - Betina Dausien (post doc stipendiat på RUC, medredaktør af projektets publikationer nr 6, *Biografi og Læring. Biografiske perspektiver på biografiforskningen*).

Sent i projektet er der desuden etableret en forbindelse med Daniel Bertaux, Ecole des Hautes Études, Paris, der regnes som hovedfigur i nyere biografisk sociologi. Bertaux repræsenterer en 'realistisk' position, hvor det biografiske materiale anses for et vigtigt komplementært bidrag til en sociologisk forståelse af den sociale virkelighed. Umiddelbart ligger denne tilgang ret fjernt fra Livshistorieprojektets tværfaglige og subjektivitetsorienterede interesse. Der viste sig imidlertid nogle interessante berøringsflader mellem den erhvervshistoriske fokusering i Bertaux' forskning og vores interesse for arbejdets historiske forandring som rammesætning for subjektivitet og læring, og der er nu aftalt yderligere samarbejde.

Endelig er der etableret et nyt forum for tværfaglig subjektivitetsforskning i feltet mellem cultural studies, psykoanalytisk socialpsykologi og sociologi på direkte initiativ af livshistorieprojektet i form af et *årligt tilbagevendende forskningseminar om den socialpsykologiske kulturanalyse*, ved Interuniversity Centre, Dubrovnik, hvor den kontinentale og den angelsaksiske forskningstradition med rod i henholdsvis kritisk teori og Tavistock institute bringes sammen af danske forskere. Det fjerde seminar i rækken afholdtes i og førte til dannelsen af en organiseret forskergruppe med basis i hovedsagelig 2 tyske forskningsmiljøer (Bremen, Hannover), 2 engelske miljøer (Open University, Keele University) og Livshistorieprojektet fra Danmark. Forskergruppens formål er at udvikle metodologi for empirisk forskning i den psyko-sociale formidling af kulturel betydning, eller kulturens formidling i subjektiviteten (International Research Group for Psycho-Societal Analysis).

Et særligt område udgør et komparativt projekt, som er søgt finansieret via EU Framework Programme 5 (uden held). Den er nu ved at blive omformet til et 'Network of Excellence' under Framework Programme 6. Projektet repræsenterer på den ene side et generelt, kontinuert europæisk samarbejde med andre forskere med livshistoriske og biografiske forskningstilgange. Dette samarbejde har for en stor del været kanaliseret gennem ESREA forskningsnetværket Life History and Biography research. På den anden side repræsenterer det en tematisering gennem det komparative af en særlig metodologisk problemstilling: Hvordan relatere den kvalitative fokusering på subjektivitet i den livshistoriske tilgang til de makro-sociale kontekster som belyses gennem survey-metoder og socio-økonomiske moderniseringsanalyser?

Samtidig med at de internationale netværk fremstår som de vigtigste partnerskaber er det også lykkedes at etablere en vis netværksdannelse på dansk plan med beslægtede forskningsmiljøer. I 2001 blev der gennemført et fælles seminar på RUC med deltagelse af forskere og phd-studerende fra Ålborg Universitet, Syddansk Universitet, DPU og Handelshøjskolen. I 2002 medvirkede Henning Salling Olesen i et

forskeruddannelseskursus, arrangeret af Syddansk Universitet. I forskningsnetværket vedr professionsuddannelsesforskning (2002-04) er etableret en tematisk undergruppe om livshistoriske ansatser i professions(uddannelses)forskningen med deltagelse fra DPU og RUC, og en undergruppe om professionsidentitet med deltagelse fra DPU, AUC og RUC.

Projektets egne konferencer (oversigt)

Marts 2000: ESREA research network Biography and Life History 5th conference. 3 dage. Lectures and Paper Presentations. English and French. Ca 70 forskere og phd-studerende fra hele Europa

Oktober 2001: Danske biografi- og livshistoriske forskningsmiljøer (første møde). 2 dage. Forelæsninger og paper diskussion. Ca 20 seniorforskere og phd-studerende fra Ålborg Universitet, Syddansk Univ., DpU, Handelshøjskolen Kbh

Januar 2002: Forskningssynsvinkler på Livslang Læring. Arr i fællesskab med Forskerskolen i Livslang Læring, RUC. 2 dage. Forelæsninger og Phd-workshops. Dansk. Forelæsninger udg i publ 4: Kirsten Weber (red): *Læring på livstid?* Ca 100 forskere, phd-studerende og 'vidensarbejdere'

27. Aug 2003: Afslutningskonference: *Liv og Læring - livshistoriske perspektiver på uddannelse, arbejde og køn.* Forelæsninger, workshops med resultater fra projektet. Dansk.

4-6. Mar 2004: International konference. ESREA research network Biography and Life History 8th conference including International Sociological Association RC 38 Biography and Society. Lectures, Paper presentations. 3 Days, English and French.

Forskeruddannelse

Gruppen er desuden fungeret som et af de primære forskningsmiljøer under Forskerskolen i Livslang Læring, der er oprettet (1999) med støtte fra Forskerakademiet, nu Forskeruddannelsesrådet.

Der er etableret et nært samspil mellem projektet og forskeruddannelsen efter etableringen af Forskerskolen i Livslang Læring. Målsætningen om at ansætte stipendiater er søgt opfyldt på to måder: Instituttet har to gange prioriteret stipendier til området. Desuden er stipendiater finansieret gennem eksterne midler blevet knyttet til projektet. En række phd-studerende fra Forskerskolen såvel som fra andre institutioner (Handelshøjskolen, Kbh Universitet) er knyttet til livshistorieprojektet. To af projektgruppens medlemmer har afsluttet med phd-graden i løbet af projektperioden, to er nær afslutningen. En liste over tilknyttede phd-studerende og

deres projekter indgår som bilag. En række phd-studerende som ikke er finansieret af projektet har deltaget i projektets arbejde. Af disse har een afsluttet med Phd-graden, mens een fortsat er igang.

En række gæstelærere ved Forskerskolen, finansieret af Forskerakademiet, nu Forskeruddannelsesrådet, har også bidraget til Livshistorieprojektet, og til forskeruddannelse inden for området.

Endelig er Forskerskolen i Livslang Læring af DFG (det tyske forskningsråd) blevet inviteret til at deltage i et samarbejde om Internationale Graduirtenkolleg (forskerskoler efter tysk mønster) i samarbejde med tyske biografi- og livshistorieforskningsmiljøer. En fælles forslag til forskeruddannelse af denne type er udarbejdet af tre velrenommerede tyske forskningsmiljøer indenfor Erziehungswissenschaft (Göttingen, Bielefeld, Bremen) og RUC. Der søges støtte fra DFG til de tyske miljøer men der er også brug for en dansk medfinansiering, som er ansøgt fra Forskeruddannelsesrådet. Såfremt det lykkes at etablere denne internationale forskerskole vil det i høj grad stryke livshistorie-tilgangens stilling i forskeruddannelsen.

Indlejring af livshistorisk forskning og nogle nye forskningstemaer

Den eksisterende projektgruppe ønsker at videreføre arbejdet. Udover at færdiggøre en række publikationer som er under forberedelse vil vi videreføre det teoretiske og metodologiske arbejde med den målsætning at bidrage til uddannelsesforskningens paradigmatisk udvikling.

Endvidere vil en række nye forskningstemaer, som har udkrystalliseret sig i løbet af projektets hidtidige forløb, fortjener at blive gjort til genstand for selvstændig bearbejdning. Det drejer sig om en række tværgående temaer, som kan belyses livshistorisk, og som viser sig at have stigende relevans i uddannelsesforskningen:

- identitetsteori, særlig i en kønsteoretisk henholdsvis etnisk og kulturel dimension
- forholdet mellem livshistorisk og organisationsteoretisk analyse
- forholdet mellem kropslige og sproglige/diskursive sider af erfaringsdannelsen
- livshistorisk analyse af professionslæring og nye former for vidensproduktion

I alle disse tilfælde har livshistorieprojektet påbegyndt men langtfra belyst temaerne.

Dertil kommer at det oprindeligt planlagte spørgsmål om forholdet mellem en livshistorisk tilgang og makrostrukturelle analyser har fået fornyet aktualitet i forbindelse med komparativ forskning (se nedenfor).

Livshistorieprojektet fortsætter som et tværgående projekt, der samler teoretisk-metodologiske erfaringer på tværs af en række forskningsprojekter. Projektets arbejdsform tænkes fortsat som en kombination af tværgående teoretisk og metodologisk forskning og deltagelse i konkrete case-studier indenfor bestemte områder eller persongrupper ('nedslagsområder').

Der vil blive søgt etableret andre projekter af lignende karakter, men det lader sig ikke gøre at budgettere dem konkret på nuværende tidspunkt. Indlejringen af livshistorieforskningen på instituttet vil danne grundlag for såvel danske projekter ('nedslagsområder') som for internationale ansøgninger om metodologiske projekter. Et livshistorisk og biografisk perspektiv søges indarbejdet i forskningsdesign i nye specifikke empiriske eller praktiske projekter hvor det er relevant.

Der afsættes af instituttets egne reserver 3.300.000 (opsparing fra eksterne projekter) til udmøntning i instituttets interne bevillingsfordeling som skal dække forskernes indsats på forskningsområdet samt direkte driftsudgifter. Der ud over søges eksterne midler til forøgelse af forskningsområdets volumen. Der udarbejdes et budget for det samlede projekt som revideres når/hvis der opnås yderligere bevillinger.

Publikationer fra Livshistorie-projektet

Bøger fra Livshistorieprojektet:

Weber, K., ed. 1998, *Life History, Gender, and Experience. Theoretical approaches to Adult Life and Learning*. Vol. 88. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen. Roskilde: Roskilde University. *Publikation nr 1*

Bogen, der er tresproget, indeholder bidrag af danske, norske, tyske og engelske forskere. Kirsten Weber har skrevet indledningsartiklen 'Towards a new Understanding of Adult Learning' (pp 9-26)

Weber, K., ed. 2001, *Experience and discourse in professions: a life history perspective*. Vol. 123. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen. Roskilde: Roskilde University Press. *Publikation nr 2*

Bogen samler bidrag til en paradigme-diskussion af mellem erfaringsbegreber og diskurs-begreber i analysen af forholdet mellem viden og arbejde. Kirsten Weber har skrevet indledningsartiklen 'Knowledge, Work, Society' (pp7-26). Der er derudover bidrag af Henning Salling Olesen, Anders Siig Andersen og Finn Sommer.

Andersen, A. S. et al.: 2001, *Bøjelighed og tilbøjelighed : livshistoriske perspektiver på læring og uddannelse*. Vol. 127. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde University Press, Roskilde. *Publikation nr 3*. Bogen er en fremlæggelse af (eksempler på) resultater af livshistoriske analyser af uddannelsessøgende og læreprocesser . Der er en kollektiv indledning og artikler af Camilla Hutters, Anders Siig Andersen, Linda Andersen, Betina Dybbroe og Kirsten Weber.

Weber, K., ed. 2002, *Læring på livstid? Livslang læring mellem oplysning og vidensøkonomi*. Vol. 129. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen. Roskilde: Roskilde University Press. *Publikation nr 4*. Bogen samler de væsentligste indlæg på en stor konference om forskningstilgange til Livslang Læring som blev afholdt af Livshistorieprojektet og Forskerskolen i Livslang Læring. Kirsten Weber har skrevet indledningsartiklen 'Læring på livstid?' (pp 7-20) samt en mosaik med eksempler fra Livshistorieprojektets analyser (pp 21-40). Henning Salling Olesen diskuterer subjekt-begreber på grundlag af livshistorieprojektet, og der er desuden bidrag fra Kurt Ågård Nielsen, Henrik Kaare Nielsen og Jens Rasmussen.

Andersen, A. S. and Sommer, F. M.: 2003, *Uddannelsesreformer og levende mennesker - uddannelsernes erhvervsretning i livshistorisk perspektiv*. Roskilde

University Press, Roskilde. *Publikation nr 5*. Bogen tematiserer livshistorieforskningens bidrag til en forståelse af uddannelsessystemets ændrede rolle og de store uddannelsesreformer der er under udvikling. Redaktørerne har skrevet indledningsartiklen (pp 7-19), og der er bidrag af Finn Sommer, Henning Salling Olesen, Kirsten Weber, Lene Larsen, Kirsten Larsen og Linda Andersen. Bogen er møntet på at tematisere uddannelsesforskningens udvikling, og danner optakt til en konference for forskere og uddannelsespolitisk interesserede i august 2003.

Andersen, A. S., Dausien, B. & Larsen, K.: 2005, *Livshistoriske fortællinger og fortolkende socialvidenskab*. Frederiksberg. Roskilde Universitetsforlag. *Publikation nr. 6*. Inden for kvalitativ, empirisk socialvidenskab er der en stærk interesse for fortællinger og især selvbiografiske fortællinger. I bogen præsenteres en række danske og udenlandske tekster, som alle deler den præmis, at selvbiografiske fortællinger kan udgøre en vigtig kilde til viden om samspillet mellem identitet og socialitet. Bogens tekstudvalg sigter på at gøre de forskellige teoretiske og metodologiske grundlag tilgængelige i forhold til forsknings- og studiearbejde og at præsentere deres kompleksitet som udgangspunkt for tilegnelse og kritisk diskussion. Bogen er blevet til i et tæt samarbejde mellem forskere fra Tyskland, England, Norge og Danmark. Forfatterne er engageret i fortolkende socialvidenskab og benytter alle livshistoriske fortællinger som et centralt element i deres forskningsarbejde.

Småskrifter fra Livshistorieprojektet

Weber, K. *Life History, Gender and Experience. Towards a New Understanding of Adult Learning*. Adult Education Research Group, Publication 88, Roskilde University. *Life History Project Paper no 1*.

Andersen, A. S. et al.: 1998, *Voksenliv og voksenlæring : voksne mænd og kvinders uddannelsesdeltagelse og læreprocesser i livshistorisk belysning*. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, 89. Roskilde Universitetscenter, Roskilde. *Livshistorieprojektets Småskrift nr 2*

Weber, K.: 1999, *Dobbeltsoialisering - lønarbejde og livshistorie. Mest om mænd, familie og arbejde*. Roskilde Universitetscenter, Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppens publ no 105, Roskilde. *Livshistorieprojektets Småskrift nr 3*

Weber, K.: 2000, *Concepts of Life History and Biography: Understanding Life Long Learning?* Roskilde, Adult Education Research Group, 106. Roskilde Universitetscenter, Roskilde. *Life History Project Paper no 4*

- Weber, K.: 1999, *Voksenlivets rejse - livshistorien mellem positivisme og konstruktionisme: en kritisk diskussion af amerikansk livsløbsforskning med udgangspunkt i Helen Bee's bog "The journey of adulthood"*. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, 108. Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde. *Livshistorieprojektets Småskrift nr 5*.
- Olesen, H. S.: 2000, *Professional Learning and Personal Development - Broadening the Lifelong Learning Agenda*. Adult Education Research Group Publication 111, Roskilde University, Roskilde. *Life History Project Paper no 6*.
- Kragh, R. R.: 2000, *Triple-spiralen : en diskussion af Tom Schuller's teori*. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, 112. Roskilde Universitetscenter, Roskilde. *Livshistorieprojektets Småskrift nr 7*.
- Andersen, L.: 2000, *Telling modernization: three voices: life history, gender and discourse of modernization*. Adult Education Research Group, Publication 113, Roskilde University, Roskilde. *Life History Paper no 8*
- Olesen, H. S.: 2000, *Experience and life history*. Adult Education Research Group, Publication 114, Roskilde University, Roskilde. *Life History Project Paper no 9*.
- Olesen, H. S.: 2000, *Experience and Learning - Theorizing the Subjective Side of Work*. Adult Education Research Group Publication no 117, Roskilde University, Roskilde. *Life History Project Paper no 10*
- Andersen, A. S. and Larsen, K.: 2001, *Det narrative livshistoriske interview: introduktion til Fritz Schützes teoretiske og metodologiske arbejde*. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, 118. Roskilde, Roskilde Universitetscenter. *Livshistorieprojektets Småskrift nr 11*.
- Olesen, H. S.: 2000, *Professional Identity as Learning Processes in Life Histories*. Adult Education Research Group, Roskilde University, Roskilde. *Paper no 12*.
- Weber, K.: 2001, *Aggression, recognition and qualification: on the social psychology of adult education in everyday life*. Adult Education Research Group, Publication 124, Roskilde University, Roskilde. *Paper no 13*.
- Olesen, H. S.: 2002, *Experience, Language and Subjectivity in Life History Approaches*. Adult Education Research Group publication 128, Roskilde University, Roskilde. *Paper no 14*.
- Andersen, A. S.: 2002, *Mellem velstand og velfærd - Uddannelsesreformer i et risikoperspektiv*. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde. *Livshistorieprojektets Småskrift nr 15*.

Olesen, H. S.: 2003, *Work, Identity and Learning*. Adult Education Research Group, Roskilde University, Roskilde. Paper no 16.

Livshistorieprojektets bidrag til andre bøger

Andersen, L.: 1998. 'Den disciplinerede lyst', in T. Rask Eriksen, B. Gerstoft and A. Mathiesen, (eds.), *Kvalifikationer. Spor i tiden*, Munksgaard, København.

Andersen, L.: 1998. 'Evaluation as a Strategy of Modernization', 77 ed., in T. A. Schwandt, (ed.), *Scandinavian Perspectives on the Evaluator's Role in Informing Social Policy*, Jossey-Bass, San Francisco. Pp 39-54.

Andersen, L.: 2000. 'Lost Virginity and Floating Space: Three Stories about Site-Based Management, Life History, and Discourse', in Tineke Abma (ed): *Telling Tales: Narrative and Evaluation. Advances in Program Evaluation*, Jai Press. pp167-190.

Dybbroe, Betina (1998): Qualifying unskilled Women in caring Roles through Adult Education: Gender experiences that clash with Modernisation, in Alheit and Kammler: *Lifelong Learning and its Impact on Social and Regional Development*, Donat Verlag, Bremen. Pp 585-601

Dybbroe, Betina (2003) You´ve got to give all the love you have and yet consider it to be a job – Professionalism in Care Work, in Jørgensen and Warring (ed): *Adult Education and the Labour Market VII*, Volume B, Roskilde University Press and ESREA , pp 105-122

Dybbroe, Betina (2003): Professionalism and Gendered Learning in Care: What's so feminine about it?, in Dybbroe, Betina and Edmee Ollagnier (ed): *Challenging Gender in Adult Education: European Perspectives*, Roskilde, Roskilde University Press and ESREA

Larsen, L., Salling Olesen, H. and Tsanaka, M.: 1998. 'Young women's views of work and education', 73 ed., in P. Alheit, S. Papaioannou and H. S. Olesen, (eds.), *Education, Modernization, and Peripheral Community*, Erhvervs- og Voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde, pp 187-214

Olesen, H. S.: 1996. 'Experience, Life History and Biography: A biographical approach to Adult Learning', in H. S. Olesen and P. Rasmussen, (eds.), *Theoretical issues in adult education: Danish research and experiences*, Roskilde University Press, Roskilde, pp. 65-86.

Olesen, H. S.: 1998. 'Break Up in Traditional Work Identities - Theorizing the Subjective Side of Work', 76 ed., in H. S. Olesen, (ed.), *Adult education and the labour market IV: papers from the 4th seminar of the ESREA Research Network, Dubrovnik, May 1998*, Adult Education Research Group, University of Roskilde, Roskilde. Pp 193-210.

- Olesen, H. S.: 1999. 'Politische Ökonomie der Arbeit. Die (Selbst?)Aufhebung des Proletariats als kollektiver Lernprozess', in Hieber, Lenk and Rumpf, (eds.), *Kritische Gesellschaftstheorie und politische Eingriff*, Offizin, Hannover. Pp 482-495.
- Olesen, H. S.: 2000. 'Arbejde og Demokrati', in O. Korsgård, (ed.), *Livslang læring: en ny stor fortælling*, Forskningscenter for Voksenuddannelse, Danmarks Pædagogiske Universitet, København. Pp 36-42.
- Olesen, H. S.: 2000. 'Hvem er det der lærer nu til dags', in FOFU, (ed.), *Årsskrift 2000*, Roskilde Universitetscenter, Roskilde. Pp27-38.
- Olesen, H.S.: Generating Knowledge about Learning in the Knowledge Society- or learning about how the knowledge society knows, in: A. Bron/M. Schemman (eds) *Bochum International Studies in Adult Education, 4, 2002*, pp Münster, LIT-Verlag. p 183-202.
- Olesen, H.S. : The learning subject in life history - a qualitative research approach to learning. In: ABRAHÃO, M.H.M.B. (Ed) (2004): *The autobiograph research: a methodological and practical discussion*. Porto Alegre:Brazil, EDIPUCRS. In print.
- Weber, K.: 1998. 'The Hunt for the Masculine Competence for Care. Qualification between Labour Market Integration and Feminization?' 76 ed., in H. S. Olesen, (ed.), *Adult education and the labour market IV: papers from the 4th seminar of the ESREA Research Network, Dubrovnik, May 1998*, Adult Education Research Group, University of Roskilde, Roskilde, Dubrovnik. Pp 89-106.
- Weber, K.: 1999. 'Empowerment and Human Resources in the Context of Trade Union Training: A Life History Perspective', 107 ed., in H. S. Olesen and K. Forrester, (eds.), *Adult education and the labour market V: papers from the 5th seminar of the ESREA Research Network, Dubrovnik, May 1999*, Adult Education Research Group, Roskilde University Press, Roskilde, Dubrovnik, pp. 45-62.
- Weber, K.: 1999. 'Empowerment and Human Resources in the Context of Trade Union Training: A Life History Perspective', 107 ed., in H. S. Olesen and K. Forrester, (eds.), *Adult education and the labour market V: papers from the 5th seminar of the ESREA Research Network, Dubrovnik, May 1999*, Adult Education Research Group, Roskilde University Press, Roskilde, Dubrovnik. Pp 87-96.
- Weber, K.: 1999. 'Subjectivity and Learning: Insights into necessities', 107 ed., in K. Forrester and H. S. Olesen, (eds.), *Adult education and the labour market V*, Roskilde University Press, Roskilde, pp. 45-62.
- Weber, K.: 1999 'Einblicke in Notwendigkeiten...', in Hieber, Lenk and Rumpf, (eds.), *Kritische Gesellschaftstheorie und politische Eingriff*, Offizin, Hannover, pp 397-405

Weber, K.: 2000. 'Livshistorie, menneskelige ressourcer og fagforeningsuddannelse', in I. Bering and e. al., (eds.), *Ude af trit*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg. Pp 23-60

Weber, K. and Ansell, J.: 2003. 'The Golden Detour', in C. H. Jørgensen and N. Warring, (eds.), *Adult Education and the Labour Market VII*, Roskilde University Press, Roskilde pp 115-134.

Artikler i tidsskrifter

Andersen, A. S.: 2003, 'Uddannelsespolitikken farvelfærd? - uddannelsesreformer i et risikoperspektiv.' Roskilde, *FOFU-nyt* 5.

Andersen, L.: 2001, 'When the Unconscious Joins the Game: A Psychoanalytic Perspective on Modernization and Change.' *Forum: Qualitative Research. A Special Issue on Subjectivity and Reflexivity in Qualitative Research*.

Dybbroe, B.: 1999, 'Vi er alle mødre for Vor Herre - omsorgskundskab hos arbejderkvinder i Danmark og Andalusien.' *Social Kritik* 63. Kbh. Pp 22-37.

Dybbroe, B.: 2000, 'Fortælling og livshistorie.' Roskilde, *FOFU-nyt* 3-4.

Hutters, C.: 2000, 'De krogede forløb.' Roskilde, *CeFU's Nyhedsbrev*.

Larsen, K. and Larsen, L.: 1998, 'Arbejde som pædagogik.' *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4, 1998. Pp. 31-40.

Olesen, H. S.: 1997, 'Hvis voksenuddannelse er svaret hvad var så spørgsmålene?' *Social Kritik* 49, p 46-53.

Olesen, H. S.: 2001, 'Anmeldelse af Prue Chamberlayne, Joanna Bornat and Tom Wengraf (eds): The turn to Biographical Methods in Social Science. Comparative issues and examples , London, Routledge 2000 (346 sider).' *Dansk Sociologi nr 3, 2001*. Pp 128-131.

Olesen, H. S.: 2001, 'Professional Identity as Learning Processes in Life Histories.' *Journal for Workplace Learning* Vol 13, no 7/8. Pg 290-297.

Olesen, H. S.: Oversættelse af Jefferson, T.: 2001, 'Fra stille dreng til ødelæggelsesmaskine. Subjektivitet og forvandling i Mike Tysons biografi.' *Social Kritik* 75, 88-100.

Olesen, H.S.: 2002, Review Norman K Denzin: Interpretive Interactionism, in *Forum Qualitative Social Science*, 3 (4), 2002 (Internet Journal)

Olesen, H.S.: 2002, Pædagogikken som kritisk instans - myte eller virkelighed? Debatoplæg til NFPFs 31. kongres. In: *Nordisk Pedagogikk*, 22, 4, 2002, pp 215-231

- Olesen, H.S: The learning subject in life history - a qualitative approach to learning (in translation to Polish), accepted to appear in *Kwartalnik My ´sli Spooleczno-pedagogicznej*, 2003, Wroclaw, Polen.
- Olesen, H.S: The learning subject in life history - a qualitative approach to learning. Accepteret til publicering i East China Normal University Journal for Education (på kinesisk)
- Sommer, F. M.: 2000, 'Fagforeningsuddannelse - en nøgle til fagbevægelsens fremtid?' *Arbejderhistorie*, 2000/1.
- Weber, K.: 1998, 'De modne, de vilde og de virkelig bange. Om livshistoriens betydning for hvad man lærer ... og om pædagogstuderende i praktik.' *Social Kritik nr 54*, pp 76-89.
- Weber, K.: 1999, 'Kjøn, livsløb og alderdom. Anmeldelse af Kirsten Thorsens bog. En studie af livshistorie, selvbilder og modernitet. Osko.' *Kvinder, Køn og Forskning*, 1999/3, pp 106-108.
- Weber, K.: 1999, '... mere spændstige, mere solidariske forståelser af voksnes læring ? Om ambitionerne i "Livshistorieprojektet".' *Voksenpædagogisk Tidsskrift*.
- Weber, K.: 2002, 'Professionsuddannelserne i vadestedet eller Senmodernitetens paradoksale kvalificering.' *Social Kritik nr 81*, pp56-83 .
- Weber, K. and Olesen, H. S.: 2001, 'Alle disse historier, al denne snak - livshistorie(r) som pædagogisk metode, behagelige kulturstudier eller problematisk realitetsorientering.' *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 34-43.
- Weber, K. and Olesen, H. S.: 2002, 'Chasing Potentials for Adult Learning.' *Zeitschrift für Qualitative Bildungsforschung*, 2002/2, pp 283-300.

Afhandlinger af studerende med tilknytning til projektet

- Buch, A.: 2002, *Social læringsteori*, Frederiksberg, Roskilde University Press. Phd-afhandling, forsvaret 2001.
- Dybbroe, Betina: 1999 *Som var det mine egne - omsorg som kundskab og arbejde I to kulturer*, phd.-afhandling, Erhvervs og Voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitets Center
- Larsen, L.: 2001, *Unge, livshistorie og arbejde - produktionsskolen som rum for liv og læring*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitetscenter. Under udgivelse i Forskerskolen i Livslang Lærings afhandlingsserie. Ikke pt til rådighed.
- Nielsen, S. B.: 1997, *Når det er et krav at være mand*. Speciale i pædagogik. Roskilde Universitetscenter.

Konference-papers o.l.

- Andersen, A. S., Gleerup, J., Hjort, K. and Sommer, F. M.: 2000, *What is done in the name of learning?* Paper til konferencen *Working Knowledge*, Dec. 2000, University of Technology, Sydney.
- Andersen, A. S. and Trojaborg, R.: 2002. 'Combining Symbolic Interactionist and In-depth Hermeneutic Approaches to Interpretation of Narrative Interview Texts', ESREA Research Network Conference: Biography and Life History, March 2002, Geneva.
- Andersen, A. S. and Trojaborg, R.: 2003. 'Intersubjectivity and Life History Interviews', in, ESREA Research Network Conference: Biography and Life History. 6-9 March, Canterbury, England
- Canger, T.:2003, Ethnicity as a Biographical and Personal Identity Strategy, ESREA Research Network Conference: Biography and Life History. 6-9 March, Canterbury, England
- Jørgensen, T.B.: 2003 "I would never want to return to Leipzig", ESREA Research Network Conference: Biography and Life History. 6-9 March, Canterbury, England
- Larsen, L.: 2003. 'Lifehistory, Youth and Identity', in, *ESREA*, Paper til Esreakonference Marts 2003.
- Olesen, H. S.: 1999. 'Theorizing the Subjective Side of Work', in, Paper presented at the conference "Researching Work and Learning", Leeds University September 1999, Leeds.
- Olesen, H.S.: 2000, "Interculturality, Identity and Social Prejudice. The politicisation of subjectivity". Research Workshop on Authoritarianism and Social Prejudice, Fortaleza, Brasilien September 2000 (8 pages)
- Olesen, H. S.: 2002. 'Where did 'real engineering' go?' Lecture at ESREA Research Network Conference: Biography and Life History, March 2002, Geneva.
- <http://www.unige.ch/fapse/esrea02/papers/Paper%20Salling%20Olesen-4.3.02.doc>
- Weber, K.: 1998. 'Learning to Escape from the Learning Society - and with Good Reason too!' Paper presented at the Conference: "Learning to Live in the Learning Society" of the European Society for the Research into the Education of Adults (ESREA), Louvain la Neuve, September 1998, Louvain la Neuve.
- Weber, K. and Dybbroe, B.: 2003. "'She was really out of control". On Aggression and Identification in Social Work. Theorizing Gendered Work and Experience as Life

History', in, Paper to be presented at the ESREA Network Conference on Biograohy and Life History, Christ Church University College, Canterbury, UK, March 2003, Canterbury.

Artikler fra tilknyttede projekter

Andersen, A. S., Gleerup, J., Hjort, K. and Sommer, F. M.: 2001. 'Development and Democratisation of the Public Sector', 2 ed., in A. Bron and M. Schemmann, (eds.), *Civil Society, Citizenship and Learning*, LIT Verlag Münster, Hamburg, London.

Andersen, A. S., Jensen, S. M. and Sommer, F. M.: 2000. 'Kontorarbejde og statslig modernisering - læring i organisationer og betingelser for efterspørgsel af uddannelse', in H. Jørgensen, (ed.), *Voksenuddannelsens kvalificering : indsigter fra en prakseologisk orienteret forskningsindsats*, Center for Arbejdsmarkedsforskning (CARMA), Ålborg, pp. 255.

Andersen, L.: 2001. 'Discipline, Marketization or Democracy: Six Statements about the Adult Educative Perspective in Danish Modernization', in K. Weber, (ed.), *Lifelong Learning and Experience*, Vol 1, Roskilde Universitetscenter, Roskilde, pp 81-94.

Andersen, L.: 2001. 'En uafsluttet beretning om lederskab. Ledelseskompetence som livshistoriske læringsforløb', 127 ed., in, Roskilde University Press, Roskilde.

Larsen, L.: 2001, 'Valgkompetence.' in: *Tanker om EUD-reformen, Kbh.* Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie.

Nielsen, J. C. and Sommer, F. M.: 2000. 'Unge og fagbevægelsen: Danmarks største ungdomsorganisation under forandring', in G. Bykilde, (ed.), *Når unge udfordrer demokratiet: dokumentation og debat*, Center for Ungdomsforskning, Roskilde Universitetsforlag, Roskilde.

Olesen, H. S.: 1999. 'Liv, læring og arbejdsplads', in B. Clematide and M. Lassen, (eds.), *Virksomheden og det udviklende arbejde - et kritisk blik*, Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Olesen, H. S.: 1999. 'Political Economy of Labour', 107 ed., in H. S. Olesen and K. Forrester, (eds.), *Adult education and the labour market V: papers from the 5th seminar of the ESREA Research Network, Dubrovnik, May 1999*, Adult Education Research Group, Roskilde University Press, Roskilde, Dubrovnik.

Olesen, H. S.: 1999. 'Wenn Erwachsenenbildung die Antwort ist, wie lauten die Fragen ? Ist Erwachsenenbildung das letzte Aufbegehren des Projekts der Moderne?' in

- R. Egger and W. Grilz, (eds.), *Bildung an der Grenze. Erwachsenenbildung im Übergang*, Leykamp Verlag, Graz.
- Olesen, H.S: Modernizing Universities in late modern times: Project studies and identity building, in J. Semków (ed): (in print)
- Sommer, F. M.: 1999. 'Det udviklende arbejde og tillidsrepræsentanten', in B. Clematide and M. Lassen, (eds.), *Virksomheden og det udviklende arbejde - et kritisk blik*, Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Weber, K.: 1996. 'Experiencing Gender: A Psychodynamic Approach to Adult Learning - and a Case of Masculinity and Social Work', in H. S. Olesen and P. Rasmussen, (eds.), *Theoretical issues in adult education: Danish research and experiences*, Roskilde University Press, Roskilde, pp. 25-40.
- Weber, K.: 1996. 'Learning Processes in Trade Union education: What do Unskilled Women actually Learn?' 39 ed., in H. S. Olesen, (ed.), *Adult education and the labour market II: papers from the 2nd seminar of the ESREA Research Network in Strobl, Austria, June 1995*, Adult Education Research Group, University of Roskilde, Roskilde, pp. 154-64.
- Weber, K.: 1997, 'The Modernization of Minds. Qualification and Adult Education in the Transformation of the Welfare State.' *Social Change and Adult Education Research*.
- Weber, K.: 1997. 'Liv og hverdag. Øvelsespraktikken set i lyset af de studerendes livserfaring', in K. Weber, (ed.), *Øvelse eller udskilningsløb? 2. rapport fra projektet Pædagogers Kompetencer*, Roskilde Universitetscenter, Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde.
- Weber, K.: 2001. 'The Pedagogue's Competencies. Professional learning between past experience and future orientetation', in K. Weber, (ed.), *Experience and discourse. Theorizing Professions and Subjectivity*, Roskilde University Press, Roskilde.
- Weber, K.: 2001. 'The Pedagogues' Competencies', in K. Weber, (ed.), *Experience and Discourse*, Roskilde University Press, Roskilde.
- Weber, K.: 1999. 'Equality on the Labour Market. A provisional assessment of 12 women's Learning in Trade Union Education', in, A Leonardo Project by KAD/DL and AEEU/GB & Ireland. Paper prepared for KAD presentation, February 1999, Roskilde.

Andre bøger og rapporter fra tilknyttede projekter

- Andersen, A. S.: 1996, *De dejlige piger - evaluering af fire forsøg med voksenerhvervsuddannelse på kontorområdet*. Roskilde Universitetscenter & Undervisningsministeriet, Roskilde.
- Andersen, A. S., Jensen, S. M. and Sommer, F. M.: 2000, *Læring i organisationer – kontorarbejde og statslig modernisering*. Odense Universitetsforlag, Odense.
- Andersen, A. S., Gleerup, J., Hjort, K. and Sommer, F. M.: 2001. *Diskurs og magt: et eksempel fra en offentlig organisation under modernisering*, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Andersen, L.: 1996, *Bag facaden : subjektive og symbolske dynamikker i institutionelle moderniseringsprocesser : en analyse af læreprocesser og organisationsudvikling i moderniseringen af det sociale felt*. Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Andersen, L.: 1999, *Facader & Facetter : modernisering og læreprocesser i socialpædagogik og forvaltning*. Roskilde University Press, Roskilde.
- Dybbroe, Betina (2001): *Genvej til selvstændige læreprocesser? Evaluering af 4. semester i pædagoguddannelsen på Hindholm Socialpædagogiske Seminarium*, Erhvervs og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde University Press
- Dybbroe, Betina (1996): *Private erfaringer - offentlig service*. Arbejdsmarkedsstyrelsen, København
- Larsen, K., Larsen, L., Hutter, C. and Schmidt, C.: 2003, *Biografi og unges uddannelsesvalg. Ungdom, modernitet og biografi*. Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Larsen, L.: 2001, *Unge, livshistorie og arbejde: produktionsskolen som rum for liv og læring*. Roskilde Universitetscenter, Institut for uddannelsesforskning, Roskilde.
- Larsen, L. and Larsen, K.: 1997, *Produktionsskolen mellem uddannelse og arbejde*. Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, **55** Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Nielsen, J. C. and Sommer, F. M.: 2000, *Du kan lide at gå til fodbold, jeg kan lide at lave fagforeningsarbejde: fortællinger om unges holdninger til organisationsarbejde*. LO, FIU, København.
- Nielsen, S. B. and Weber, K.: 1997, *Jagten på den mandlige omsorgskompetence : arbejdspapirer vedr. et indgangsforløb til social- og sundhedsassistentuddannelsen - for mænd*. Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.

- Olesen, H. S.: 1998, *Decentralisering - Styring - Afprofessionalisering? Sammenfattende rapport*. FTF, København.
- Olesen, H. S. et al.: 1998, *Modernisering - Kvalificering - Professionalisering? Voksen- og efteruddannelsens betydning for FTF-medlemmer. Sammenfatning af undersøgelserne*. Forbundet af Tjenestemænd og Funktionærer, København.
- Olesen, H. S. et al.: 1998, *Professionalisering - Decentralisering - (Af)professionalisering?* FTF, København.
- Olesen, H. S., ed. 1998, *Adult education and the labour market IV: papers from the 4th seminar of the ESREA Research Network, Dubrovnik, May 1998*. Vol. 76. Roskilde, Dubrovnik: Adult Education Research Group, University of Roskilde.
- Olesen, H. S. and Forrester, K., eds.: 1999, *Adult education and the labour market V: papers from the 5th seminar of the ESREA Research Network, Dubrovnik, May 1999*. Vol. 107. Roskilde, Dubrovnik: Adult Education Research Group, Roskilde University Press.
- Olesen, H. S. and Rasmussen, P., eds.: 1996, *Theoretical issues in adult education: Danish research and experiences*. Roskilde: Roskilde University Press.
- Weber, K., Nielsen, B. S. and Olesen, H. S.: 1997, *Modet til fremtiden: inspirationen fra Oskar Negt*. Roskilde Universitetsforlag, Roskilde.
- Weber, K. and Nielsen, S. B.: 1997, *Jagten på den mandlige omsorgskompetence : arbejdsrapporter vedr. et indgangsforløb til social- og sundhedsassistentuddannelsen - for mænd*. Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Sommer, F. M.: 1998, *Grænseland - evaluering af LO's projektlederuddannelse for unge*. Esbjerg Højskole og Roskilde Universitetscenter, Esbjerg, Roskilde.
- Sommer, F. M. and Sørensen, J. H.: 1996, *Uddannelsestænkning, planlægning og barrierer for uddannelse - grovvarebranchen som eksempel*. Arbejdsgiverforeningen for Handel, Transport og Service, KAD og SiD, København.
- Sommer, F. M. and Sørensen, J. H.: 1997, *Medarbejderuddannelse: - chance og trussel: uddannelsestænkning, planlægning og barrierer for uddannelse i grovvarebranchen*. AHTS/SiD/KAD-uddannelsesfond: Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde, Roskilde.
- Weber, K.: 1997, *SSA - mand!* Roskilde Universitetscenter, Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde.
- Weber, K.: 1998, *Erfaringer i institutioner*. Roskilde Universitetscenter, Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde.

- Weber, K.: 1998, *Læring og lønarbejde. 3. rapport fra projektet Pædagogers Kompetencer*. Roskilde Universitetscenter, Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde.
- Weber, K.: 1998, *Næsten færdig! 5. rapport fra projektet Pædagogers Kompetencer*. Roskilde Universitets- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde.
- Weber, K.: 1999, *Equality in the Labour Market. Life Histories in Trade Union Training. An evaluation of the Leonardo Project*. General Women Workers' Union of Denmark, København.
- Weber, K.: 1999, *Ligestilling på arbejdsmarkedet. En evalueringsrapport om livshistoriske erfaringer i et uddannelsesforløb for kvinder*. Kvindeligt Arbejderforbund, København.
- Weber, K.: 1999, *Pædagogers kompetencer - et fagforeningsanliggende?* Skriftserie fra Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, 96. Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.

Artikler i Livshistorieprojektets egne bøger

- Larsen, L.: 2002, 'Arbejde som lidenskab eller lønarbejde - Tina mellem fascination og kedsomhed', in A. S. Andersen, B. Dausien and K. Larsen, (eds.), *Livshistoriske fortællinger og kvalitativ forskning - tyske og danske bidrag til den forskningsmetodologiske udvikling*, Roskilde University Press, Roskilde. In print.
- Dausien, B.: 1998. 'Geschlecht als biographische Konstruktion', 88 ed., in K. Weber, (ed.), *Life History, Gender, and Experience. Theoretical approaches to Adult Life and Learning*, Roskilde University, Roskilde.
- Dybbroe, B.: 2001. 'Uddannelsens behagelige lethed og arbejdets smertelige tyngde', in A. S. Andersen and e. al., (eds.), *Bøjelighed og tilbøjelighed. Livshistoriske perspektiver på læring og uddannelse*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Larsen, L.: 2003. 'Er uddannelse for alle unge?' in A. S. Andersen and F. Sommer, (eds.), *Uddannelsesreformer og levende mennesker - uddannelsernes erhvervsretning i livshistorisk belysning*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Morgenroth, C.: 1998. 'Frauen in Interessenorganisationen: Neue Zielgruppen der Gewerkschaften', in K. Weber, (ed.), *Life History, Gender, and Experience. Theoretical approaches to Adult Life and Learning*, Roskilde University, Roskilde.
- Andersen, A. S., Jensen, S. M. and Sommer, F. M.: 2001. 'Learning in Organisations - Office Work and State Modernisation', in K. Weber, (ed.), *Experience and*

Discourse - Theorizing Professions and Subjectivity, Roskilde University Press, Roskilde.

Andersen, A. S., Glerup, J., Hjort, K. and Sommer, F. M.: 2001. 'Discourse and Power - An example from an Organisation in the proces of Change', in K. Weber, (ed.), *Experience and Discourse - Theorizing Professions and Subjectivity*, Roskilde University Press, Roskilde.

Andersen, A. S. and Larsen, K.: 2003. 'Autobiografiske spontanfortællinger - introduktion til en tysk tradition', in A. S. Andersen, B. Dausien and K. Larsen, (eds.), *Livshistoriske fortællinger og kvalitativ forskning - tyske og danske bidrag til den forskningsmetnologiske udvikling*, Roskilde University Press, Roskilde. In print.

Andersen, A. S. and Sommer, F. M.: 2003. 'Uddannelsesreformer i et risikoperspektiv', in A. S. Andersen and F. M. Sommer, (eds.), *Uddannelsesreformer og levende mennesker – livshistoriske perspektiver på erhvervsrettet uddannelse og voksenuddannelse*, Roskilde University Press, Roskilde.

Andersen, A. S. and Trojaborg, R.: 2003. 'Et metodologisk dobbelt perspektiv - om at kombinere en symbolsk interaktionistisk og en dybdehermeneutisk tilgang i forbindelse med tolkningen af livshistoriske interview', in A. S. Andersen and B. Dausien, Larsen Kirsten, (eds.), *Livshistoriske fortællinger og kvalitativ forskning - tyske og danske bidrag til den forskningsmetnologiske udvikling*, Roskilde University Press, Roskilde. In print.

Dybbroe, Betina (2001) 'Uddannelsens behagelige lethed og arbejdets smertelige tyngde', in Andersen et al: *Bøjelighed og tilbøjelighed*, Roskilde, Roskilde Universitetsforlag

Olesen, H. S.: 2001. 'Professional Identity as Learning processes in Life History', in K. Weber, (ed.), *Experience and Discourse in professions*, Roskilde University Press, Roskilde.

Andersen, A. S.: 2001. 'Praktikuddannelsen - Erhvervsuddannelsens akilleshæl', in A. S. Andersen and e. al., (eds.), *Bøjelighed og tilbøjelighed : livshistoriske perspektiver på læring og uddannelse*, Vol. 127, Roskilde University Press, Roskilde, pp. 204.

Weber, K.: 2001, 'Brok, brok, brok ... om hverdagsliv, livshistorie og ambivalens i læreprocesser'. A. S. Andersen and e. al., (eds.), *Bøjelighed og tilbøjelighed. Livshistoriske perspektiver på læring og uddannelse*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

- Weber, K.: 2002. 'Læring på livstid?' 129 ed., in K. Weber, (ed.), *Læring på livstid? Livslang læring mellem oplysning og vidensøkonomi*, Roskilde University Press, Roskilde.
- Weber, K.: 2002. 'Ofre, opportuniste eller videnssamfundets vindere? En mosaik om dem der lær"', 129 ed., in K. Weber, (ed.), *Læring på livstid? Livslang læring mellem oplysning og vidensøkonomi*, Roskilde University Press, Roskilde.
- Andersen, L. og Weber, K.: 2002, *Dybdehermeneutiske og etnometodologiske tilgange til livshistorie og kvalitativ uddannelsesforskning*. Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.